

psychology: Volume 3. Social, emotional, and personality development (6th ed., pp. 24–98). New York, NY: Wiley. [in English].

УДК: 376.1-056.37:376.016

Олена Чеботарьова,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
olena.chebotareva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Ірина Абакумова,

аспірант відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
abakumovairina81@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3063-3960

Olena Chebotaryova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Education of Children
with Intellectual Disabilities

Iryna Abakumova,

Researcher of the Department of Education of Children
with Intellectual Disabilities

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
м. Київ, Україна
вул. Берлинського 9, м. Київ,
04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
Berlinsky st., 9, 04060, Ukraine

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF FORMATION OF PROFESSIONAL AND LABOR
COMPETENCE OF STUDENTS WITH INTELLECTUAL DEVELOPMENT DISORDERS**

Анотація. У статті розкривається актуальність професійно-трудового навчання осіб з порушеннями інтелектуального розвитку в сучасних соціально-економічних умовах. Обґрунтовано необхідність формування в учнів професійно-трудової компетентності з метою їхньої успішної соціалізації та розвитку самостійності у подальшому житті. Представлено професійну компетентність як комплексне поняття, що охоплює сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної професійно-трудової діяльності особи, включаючи аналітичне та критичне мислення, опрацювання інформації, визначення цілей і завдань, прийняття доцільних рішень виконання трудових завдань, здійснення самоконтролю та наявність мотивації до діяльності; «компетентність» розглядається як усвідомлення та засвоєння набутих знань і умінь, які закріплені на власному досвіді та приводять до особистісного зростання.

Репрезентовано педагогічну технологію формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Охарактеризовано структуру та компоненти педагогічної технології, що передбачає: 1) структурно-функціональну модель професійно-трудової компетентності, 2) алгоритм формування професійно-трудових умінь та навичок; 3) програмно-методичне забезпечення професійно-трудової діяльності на основі модельної навчальної програми з використанням методики ГАН-Содерберг; 4) забезпечення корекційно-розвивального впливу на основі реалізації освітніх та корекційно-розвивальних завдань; 5) реалізацію методичних рекомендацій для педагогів та батьків щодо формування професійно-трудової компетентності учнів.

Окреслено принципи та етапність реалізації педагогічної технології формування професійно-трудової компетентності. Висвітлено корекційну спрямованість варіативних модулів професійно-трудового навчання, які закладено у структуру авторської модельної навчальної програми «Технології трудового навчання: кулінарія, господарсько-побутові роботи» (2024), використання методів та методичних прийомів, форм та засобів, необхідних для ефективної реалізації професійно-трудового навчання учнів у спеціальних закладах загальної середньої освіти та закладах з інклюзивним навчанням.

Ключові слова: освіта, особливі освітні потреби, компетентнісний підхід, педагогічна технологія, професійно-трудове навчання, порушення інтелектуального розвитку, професійно-трудова компетентність, загальнотрудові вміння, спеціальні освітні заклади, інклюзивне навчання.

Abstract. The article reveals the relevance of vocational training of people with intellectual disabilities in modern socio-economic conditions. The need to form vocational competence in students is substantiated for the purpose of their successful socialization and development of independence in later life. Professional competence is presented as a complex concept that

encompasses a set of knowledge, skills and abilities necessary for effective professional and labor activity of a person, including analytical and critical thinking, information processing, defining goals and objectives, making appropriate decisions to perform work tasks, exercising self-control and having motivation for activity; "competence" is considered as the awareness and assimilation of acquired knowledge and skills, which are fixed on one's own experience and lead to personal growth.

The pedagogical technology of forming vocational competence of students with intellectual disabilities is presented. The structure and components of pedagogical technology are characterized, which provides for; 1) structural-functional model of professional and labor competence, 2) algorithm for the formation of professional and labor skills and abilities; 3) programmatic and methodological support of professional and labor activity based on a model curriculum using the TAH-Söderberg methodology; 4) provision of corrective and developmental impact based on the implementation of educational and corrective and developmental tasks; 5) implementation of methodological recommendations for teachers and parents on the formation of professional and labor competence of students.

The principles and stages of implementation of the pedagogical technology for the formation of professional and labor competence are outlined. The corrective orientation of the variable modules of professional and labor training, which are included in the structure of the author's model curriculum "Technologies of labor training: cooking, household chores" (2024), the use of methods and methodological techniques, forms and means necessary for the effective implementation of professional and labor training of students in special institutions of general secondary education and institutions with inclusive education are highlighted.

Key words: education, special educational needs, competency-based approach, pedagogical technology, vocational training, intellectual development disorders, vocational competence, general labor skills, special educational institutions, inclusive education.

Актуальність дослідження. Актуальним питанням сьогодення є професійно-трудове навчання осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, яке є важливим напрямом технологічної освіти, що створює базу для успішного вирішення учнями предметно-практичних та побутових завдань, виконання доступних видів діяльності, пов'язаних з найпоширенішими галузями народного господарства.

Формування професійно-трудової компетентності учнів з метою їхньої успішної соціалізації та розвитку самостійності у подальшому житті можливе за умов урахування індивідуальних психофізичних можливостей школярів, перегляду традиційних науково-методичних засад професійно-трудового

навчання, сучасного навчально-методичного забезпечення змісту професійно-трудового навчання відповідно нових виробничих технологій, модернізації програмно-методичного забезпечення; впровадження в освітньо-трудова практику інноваційних методів, форм та засобів професійно-трудова підготовки; використання спеціального допоміжного обладнання для учнів з метою ефективнішого виконання завдань та виготовлення об'єктів праці. Все це сприятиме розвитку творчих здібності та нахилів, психофізичному розвитку таких учнів в цілому.

Розв'язання вказаних проблем можливе шляхом впровадження в практику розробленої та апробованої педагогічної технології формування професійно-трудова компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку. Професійно-трудова компетентність розглядається нами як сукупність необхідних техніко-технологічних знань, трудових умінь та навичок відповідно до умов сучасного виробництва, сформованої мотивації до праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях багатьох авторів акцентується увага на важливості здобуття учнями з порушеннями психофізичного розвитку освітнього рівня трудова підготовки шляхом спеціально організованого трудового навчання в комплексі з корекційно-розвивальною роботою, завдяки якій закладаються основи їхньої соціальної самостійності (І. Бех, В. Бондар, А. Висоцька, А. Долженко, Г. Дульнев, В. Карвяліс, Г. Мерсіянова, С. Миронова, С. Мирський, В. Синьов, М. Супрун, І. Татьянчикова, К. Турчинська, О. Хохліна та ін.).

Авторами наголошується на важливості сформованості усіх складових трудова компетентності, зокрема, техніко-технологічних знань про об'єкти праці, матеріали, знаряддя; трудових дій та операцій та послідовність їх виконання; ціннісно-мотиваційної складової трудова діяльності як цілеспрямованого процесу поетапного виконання трудового завдання (аналіз, планування, організація, контроль) (Бондар, 2010; Бахмат, Вержиховська, 2020; Мерсіянова, 2012; Хохліна, 2000; Чеботарьова, 2023). Трудова компетентність набуває актуальності в ракурсі особистісної характеристики школяра, що

визначає його здатність і готовність працювати, виконувати необхідні предметно-перетворювальні дії, уміння взаємодіяти з дорослим, ставити мету, планувати і досягати очікуваних результатів праці (І. Бех, В. Бондар, С. Богданова, С. Дятленко, О. Коберник, К. Рейда, М. Супрун, А. Терещук, М. Тименко, Д. Тхоржевський, С. Ящук, О. Хохліна та ін.).

Формування трудової компетентності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку повинно реалізовуватись на основі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та корекційно-розвивального підходів, що є важливою концептуальною основою та визначає сучасну методологію оновлення змісту трудового навчання школярів. Важливим концептуальним аспектом реалізації трудового навчання є реалізація педагогічної технології, яка передбачає сформованість компонентів трудової діяльності особистості та успішне засвоєння техніко-технологічних знань, умінь, навичок, здатності використовувати знання у повсякденній життєдіяльності (Бондар, 210; Мерсіянова, 2012; Чеботарьова, 2023)[3;5; 7;10].

Мета статті. З огляду на зазначене вище у статті ставляться завдання розкрити структуру та компоненти розробленої педагогічної технології формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку, розробленої та апробованої на основі експериментального дослідження у спеціальних навчальних закладах, яка ґрунтується на використанні інноваційних педагогічних засобів, що сприяє розвитку професійно-трудової діяльності школярів означеної категорії, їхній успішній соціально-трудої адаптації та інтеграції у суспільство.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна технологія формування трудової компетентності учнів передбачає певну структуру та складається з таких компонентів: інтегративної моделі формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, алгоритму формування професійно-трудова навичок та вмінь в учнів з порушеннями інтелекту; програмно-методичного забезпечення професійно-трудова навчання на основі варіативно-модульного навчання; забезпечення корекційно-розвивального впливу на основі реалізації освітніх та корекційно-розвивальних

завдань; методичних рекомендацій для педагогів та батьків щодо формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Розроблена педагогічна технологія передбачає забезпечення ефективного формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Урахування індивідуальних психофізичних можливостей учнів забезпечує оптимальної динаміку розвитку професійно-трудової діяльності; зміст навчання передбачає варіативність його використання як у 5-6 класах (адаптаційному циклі) на основі можливості перерозподілу навчального матеріалу відповідно потреб, нахилів та психофізичних можливостей учнів, так і у 7-10 класах спеціальної школи (основному циклі) на основі розроблення та впровадження змістових варіативних модулів, що забезпечує розвиток творчості, самостійності, стимулює мотивацію до професійно-трудової діяльності. Дотримання алгоритму поетапного формування професійно-трудових дій та операцій як основи розвитку техніко-операційних умінь та навичок розглядається з точки зору урахування психофізичних функціональних можливостей учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Виконання алгоритму професійно-трудових умінь є важливою умовою досягнення кінцевих результатів праці, вдосконалення процесів життєзабезпечення школярів. Під час розроблення технології ми скеровувались такими принципами (Мерсіянова, 2012; Хохліна, 2000; Чеботарьова, 2022, 2023):

1. *Принцип професійного розвитку особистості*, спроможної до та професійно-трудової діяльності, підготовленої до самостійного життєзабезпечення та інтеграції у суспільство. Цей принцип передбачає стимулювання професійно-трудової активності, прагнення до самостійності, з урахуванням психофізичних можливостей осіб з порушеннями інтелектуального розвитку. Процес професійно-трудового навчання повинен бути побудований так, щоб кожен учень мав можливість розвивати особистісні якості, взаємодіяти з іншими людьми у процесі професійно-трудової та побутової діяльності.

2. *Принцип практико-орієнтованого навчання*, що передбачає професійно-трудова підготовку здобувачів освіти на засадах компетентнісного підходу та

формування в учнів життєвих умінь та навичок, які використовуватимуться не тільки у професійно-трудої діяльності, а й у повсякденному житті. Професійно-трудоє навчання повинно бути максимально практично зорієнтованим на основі інтеріоризації соціального-побутового та предметно-практичного досвіду.

3. *Принцип корекційно-розвивальної спрямованості навчання* забезпечує оптимізацію пізнавальної активності дітей, зміцнення психічного здоров'я, корекцію та розвиток психічних, сенсомоторних, комунікативно-мовленнєвих функцій організму. Корекційно-розвивальна робота під час професійно-трудоє навчання спрямовується на створення сприятливих умов для найбільш повної реалізації професійно-трудої діяльності на основі психофізичних можливостей розвитку учнів. Це дає можливість впливати на психофізичний розвиток дитини із порушеннями інтелектуального розвитку і зумовлює позитивні зміни у керуванні процесу становлення професійно-трудої діяльності на усіх етапах шкільного навчання.

4. *Принципи індивідуального та диференційованого підходу* вказують на необхідність підбору методів, прийомів, форм і засобів організації професійно-трудоє навчання відповідно до рівня сформованості професійно-трудоє знань, умінь та навичок в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Для дотримання даних принципів необхідно знати рівень сформованості професійно-трудоє знань, умінь та навичок, який враховується у змісті корекційно-розвивальної роботи.

5. *Принцип комплексного впливу*, що передбачає залучення фахівців закладу та родини учня до освітньо-виховного процесу, що в значній мірі стимулюватиме професійно-трудоє діяльність школяра, підтримуватиме його художньо-творчу активність в умовах шкільного навчання та в родині, сприятиме подоланню бар'єрів та труднощів, які виникають в процесі професійно-трудої діяльності учня, забезпечить перенесення сформованих професійно-трудоє вмінь у повсякденну життєдіяльність та сприятиме їхньому закріпленню.

6. *Принцип діяльного підходу* передбачає отримання професійно-трудоє знань та вмінь у процесі організованої професійно-трудої діяльності, під час

якої створюються умови, які мотивують до пошуку вирішення професійно-трудова завдань, спонукають до використання учнем різних способів та засобів професійно-трудова діяльності, формують навички професійно-трудова взаємодії в колективі.

7. *Принципи систематичності, послідовності та наступності* передбачають неперервність, регулярність, планованість процесу професійно-трудова навчання в старшій ланці школи, в якому реалізуються освітні, виховні та корекційно-розвивальні завдання щодо формування професійно-трудова діяльності учня, професійно-трудова спрямованості, самовизначення та самоорганізації.

8. *Принцип доступності та наочності* передбачає урахування особливостей психофізичного розвитку здобувачів освіти, стану пізнавальної, сенсомоторної, комунікативно-мовленнєвої, особистісної сфер. Він забезпечується на основі використання широкого спектру наочної підтримки, інструкційних карток, алгоритмів виконання, мультимедійних та технічних засобів, що особливо в адаптаційному циклі професійно-трудова навчання допомагає засвоєнню професійно-трудова знань, закріпленню професійно-трудова умінь та навичок в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

9. *Принцип варіативності змісту навчання* забезпечує доцільний та гнучкий вибір змісту, форм та методів професійно-трудова підготовки, ступінь їх адаптації у освітньо-трудова процесі. Це розширює можливості педагогічної творчості, сприяє використанню різних технологій, диференціації та корекційно-розвивальній спрямованості змісту професійно-трудова навчання; посиленню мотивації; змінюючи роль педагога з інформаційно-контролюючої на консультативно-координаційну.

Розроблена педагогічна технологія містить певну етапність формування трудова діяльності на різних ланках професійно-трудова навчання (початковий, основний, заключний), де учні оволодівають усіма необхідними теоретичними знаннями, практичними уміннями та навичками щодо обробки різних видів матеріалів, опановують сучасні технології кухарської справи, основ

декоративно-ужиткового мистецтва, рослинництва, квітникарства, господарсько-побутової праці.

При вивченні навчально-практичного матеріалу учні засвоюють послідовність виконання професійно-трудових дій та операцій, виготовляють вироби, дотримуючись певних технологічних інструкцій виконання даних робіт.

Зокрема, реалізація педагогічної технології на початковому етапі професійно-трудового навчання (5-6 класи) має загальнотрудовий, загальнотехнічний характер і має пропедевтичну мету щодо подальшої професійно-трудової підготовки в старшій школі (Абакумова, Чеботарьова, 2023).

Основними змістовими лініями професійно-трудового навчання на означеному етапі є ручні техніки обробки матеріалів; опанування техніко-технологічними операціями (діями); вивчення широкого спектру технологій декоративно-ужиткового мистецтва та господарсько-побутових робіт; формування самообслуговування як складової трудової діяльності учнів, що реалізовується у педагогічно обґрунтованому, логічно впорядкованому і зафіксованому у навчальних програмах, підручниках і посібниках змісті навчання. На основі викладу інформації учні засвоюють знання та професійно-трудові дії (навички та вміння), необхідні для їхньої професійно-трудової діяльності.

На другому етапі навчання (7-9 класи) відбувається опанування учнями усіма необхідними теоретичними та практичними знаннями щодо обробки різних видів матеріалів (паперових, природних, пластичних, текстильних), ознайомлення з різними технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, вирощування рослин, квітів, основ кухарської справи, побутової діяльності та ін.

Основними змістовими лініями базового змісту є: основи матеріалознавства; технологія виготовлення виробів; основи техніки, технологій і проєктування; технологія побутової діяльності. Важливою складовою технології є реалізації варіативних модулів, які передбачають навчання проєктуванню виробів; вивчення конструкційних матеріалів та основ техніки і технологій. Модулі професійно-трудового навчання добираються педагогами

відповідно до психофізичних можливостей учнів, регіональних традицій та матеріально-технічного та кадрового складу навчального закладу. Це забезпечує розвиток творчості учнів, їхніх конструктивних здібностей, сприяє формуванню самостійності та організованості. Зміст варіативних модулів має прикладну спрямованість і реалізується переважно шляхом застосування практичних методів і форм організації уроків. На основному етапі професійно-трудоного навчання учні набувають практичних вмінь і навичок у процесі виконання професійно-трудоного завдань, удосконалюють навички аналізу, планування, самоконтролю та оцінювання професійно-трудоної діяльності.

Третій етап навчання (10 клас) розрахований на закріплення набутих теоретичних знань і практичних вмінь на попередніх етапах навчання, роботу учнів в майстернях, спеціально облаштованих кабінетах, творчих лабораторіях, на присадибній ділянці, квітниках і клумбах, теплиці, в ході якої використовуються набуті знання та закріплюються практичні вміння і навички; а також відбувається проходження (за можливістю) виробничої практики на основі укладених угод з різними господарствами та професійно-технічними коледжами.

Викладання базового змісту та варіативних модулів на цьому етапі здійснюється педагогами на основі проектно-технологічної діяльності відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального закладу, регіональних традицій. Системність, логічність і комплексність підходу до побудови курсу професійно-трудоного навчання; диференційованість та корекційно-розвивальна спрямованість змісту у процесі модульного навчання сприяє посиленню мотивації; розвитку саморегуляції та самооцінювання учнів. Значна увага приділяється професійно-трудоному самовизначенню учнів, розширенню уявлень про різні види професійної діяльності людини, підготовці підлітків до реального життя і здійсненню допомоги в побудові їх індивідуальної освітньої траєкторії.

Реалізація модельної навчальної програми «Технології трудоного навчання: кулінарія, господарсько-побутові роботи» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку», яка має розділи (технологія сервірування столу; технологія господарсько-побутових

робіт: господарсько-побутові роботи, квітникарство, декоративно-ужиткове мистецтво; технологія кулінарії: приготування їжі, здорове харчування) сприятиме підвищенню зацікавленості учнів до проблем вибору професії, розвитку взаємодії і можливості трудитися в колективі, особистісному становленню учнів (Абакумова, 2024; Чеботарьова, 2024) [4].

У межах цієї технології використовуються методика ТАН-Содерберг, інструментом якої є ТАН-вправи та ТАН-історії (Абакумова, 2024).

Завданнями методики є формування практико-орієнтованих умінь та життєвонеобхідних компетентностей, а саме: *соціально-трудової компетентності*, що полягає у виробленні практичних навичок трудової діяльності, загально-трудових та соціально-побутових умінь, що можуть використовуватися у повсякденній життєдіяльності; *мовленнєвої компетентності*, що полягає у виробленні в учнів умінь адекватно і доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання, тощо); *комунікативної компетентності*, яка передбачає здатність спілкуватися та взаємодіяти у колективі, користуватися мовою як засобом мовленнєвої взаємодії в групі людей в конкретних соціально-побутових ситуаціях, знаходити своє місце серед учасників спілкування, розуміти їх і бути зрозумілим, узгоджувати власні бажання з намірами інших, вміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціювати та підтримувати діалог; *соціальної компетентності*, що полягає у виробленні в учнів навичок соціальної поведінки, дотримання правил етичного спілкування та соціальної взаємодії з однолітками та дорослими під час виконання практичних завдань.

Головним інструментом методики ТАН-Содерберг є використання зорової опори та глобального читання, що сприяє кращому запам'ятовуванню та закріпленню змісту навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Засвоєння навчальної термінології швидше відбувається тоді, коли учні під час вивчення теми бачать слова у поєднанні з відповідними зображеннями, багаторазово використовують їх у своїй практичній діяльності. Крім того, паралельно здійснюється поступове введення нових професійних термінів в активний словник. Ознайомлення з термінами відбувається на підготовчому етапі

за допомогою ТАН-вправ, з метою подальшого використання їх в текстах інструкційних карт.

Важливим у процесі застосування методики ТАН-Содерберг є дотримання дидактичних принципів систематичності та послідовності, зв'язку з життям учнів, візуалізації мови та мовлення, доступності навчального матеріалу, що ґрунтується на врахуванні індивідуальних особливостей учнів.

Методи та форми роботи передбачають використання серій предметно-практичних вправ, глобального читання, складання ТАН-історій, бесід, сюжетних вправ «Ресторан», комунікативних ігор «Коло», проведення екскурсій.

У процесі застосування технології формування професійної компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, яка реалізується під час професійно-трудового навчання, формуються необхідні для особистісного розвитку професійно-трудові знання, уміння та навички, які дають можливість учням реалізовувати на практиці професійно-трудова діяльність та отримувати практичні результати. Апробація педагогічної технології у спеціальних закладах загальної середньої освіти здійснювалася під час експериментальної діяльності протягом 2022-2024 років у різних регіонах України та завершилась підтвердженням її позитивного впливу на професійно-трудова підготовленість учнів старших класів з порушеннями інтелекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, педагогічна технологія, яка складається з інтегративної моделі формування професійно-трудова компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, алгоритму формування професійно-трудова навичок та вмінь; програмно-методичного забезпечення, корекційно-розвивального впливу на основі реалізації освітніх та корекційно-розвивальних завдань; методичного супроводу фахівців та родини щодо підвищення ефективності формування професійно-трудова діяльності учнів, є важливим засобом особистісного розвитку школярів, успішної їхньої соціалізації. У ході реалізації педагогічної технології відбувається корекція психофізичного розвитку учнів, забезпечується здобуття міцних знань, формування практичних умінь, підвищення працездатності. Використання методики ТАН-Содерберг в процесі навчання забезпечує

формування життєвонеобхідних компетентностей, формування ціннісно-мотиваційного розвитку учнів, ефективну організацію професійно-трудового навчання у спеціальних закладах загальної середньої освіти, урізноманітнює форми організації професійно-трудової діяльності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абакумова, І. (2024). Методика вивчення стану професійно-трудової компетентності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 2(25), 11-25.
2. Бахмат, Н. & Вержиховська, О. (2020). Формування професійно-трудової компетентності школярів з інтелектуальними порушеннями засобами професійної орієнтації. *Педагогічний дискурс*, 29, 24–28.
3. Бондар, В.І., & Рейда К.В. (2010). Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів. Київ, МП Леся. 168.
4. Модельна навчальна програма (2024). «Технології трудового навчання: кулінарія, господарсько-побутові роботи» для 7 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (авт. Абакумова І. В., Боровик Г. М., Піддубна П. М., Павлюченко О.М.).
5. Мерсіянова, Г.М. (2012). Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник. К.: Педагогічна думка. 80с.
6. Хохліна, О.П. (2000). Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. К.: Пед. думка. 286с.
7. Чеботарьова, О.В., & Абакумова, І.В. (2023). Трудове навчання учнів з особливими освітніми потребами у дистанційному форматі: поради та рекомендації. *Особлива дитина: навчання та виховання*. 1 (109). С. 129-154.
8. Чеботарьова, О.В. (2016). Реалізація варіативних модулів у системі трудового навчання школярів із складними порушеннями розвитку. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*. Зб. тез. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 416 с. С.354-357.
9. Чеботарьова, О.В. (2022). Методична система трудового навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(21), 143-158.
10. Чеботарьова, О.В. (2020). Теорія і практика трудового навчання учнів з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту: Монографія. Київ: Симоненко О.І.. 344 с.

REFERENCES

1. Abakumova, I. (2024). *Metodyka vyvchennia stanu profesiino-trudovoi kompetentnosti v uchniv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku.* [Methods of studying the state of professional and labor competence in students with intellectual development disorders]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy.* 2(25), 11-25. [in Ukrainian].
2. Bakhmat, N., & Verzhikhovska, O. (2020). *Formuvannia profesiino-trudovoi kompetentnosti shkolariv z intelektualnymy porushenniamy zasobamy profesiinoi orientatsii.* [Formation of professional labor competence of schoolchildren with intellectual disabilities by means of professional orientation]/ *Pedahohichni dyskurs,* 29, 24–28. [in Ukrainian].
3. Bondar, V.I. & Reida, K.V. (2010). *Osoblyvosti formuvannia trudovoi kompetentnosti rozumovo vidstalykh uchniv.* [Features of the formation of labor competence of mentally retarded students]. Kyiv, MP Lesia.168. [in Ukrainian].
4. *Modelna navchalna prohrama (2024). «Tekhnologii trudovoho navchannia: kulinariia, hospodarsko-pobutovi roboty» dlia 7 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku.* [Model curriculum "Technologies of labor training: cooking, household work" for 7 classes of special institutions of general secondary education for children with intellectual disabilities]. (avt. Abakumova I. V., Borovyk H. M., Piddubna P. M., Pavliuchenko O.M.). [in Ukrainian].
5. Mersiianova, H.M. (2012). *Profesiino-trudove navchannia u spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh dlia rozumovo vidstalykh ditei: posibnyk.* [Vocational training in special general educational institutions for mentally retarded children: manual]. K.: Pedahohichna dumka. 80s. [in Ukrainian].
6. Khokhlina, O.P. (2000). *Psykhologo-pedahohichni osnovy korektsiinoi spriamovanosti trudovoho navchannia uchniv z vadamy rozumovoho rozvytku.* [Psychological-pedagogical foundations of the corrective orientation of work training of students with intellectual disabilities]. K.: Ped. dumka. 286s. [in Ukrainian].
7. Chebotarova, O.V., & Abakumova, I.V. (2023). *Trudove navchannia uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy u dystantsiinomu formati: porady ta rekomendatsii.* [Labor training of students with special educational needs in a distance format: tips and recommendations]. *Osoblyva dytyna: navchannia ta vykhovannia.* 1 (109). S. 129-154. [in Ukrainian].
8. Chebotarova, O.V. (2016). *Realizatsiia variatyvnykh moduliv u systemi trudovoho navchannia shkolariv iz skladnymy porushenniamy rozvytku.* [Implementation of variable modules in the system of labor training of schoolchildren with complex developmental disorders]. *Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: vid instytualizatsii do inkluzii. Zb. tez.* Vinnytsia: TOV firma «Planer». 416 s. S.354-357. [in Ukrainian].
9. Chebotarova, O.V. (2022). *Metodychna systema trudovoho navchannia uchniv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku.* [Methodical system of labor training of students with intellectual

disabilities]. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy., 1(21), 143-158. [in Ukrainian].

10. Chebotarova, O.V. (2020). Teoriia i praktyka trudovoho navchannia uchniv z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu ta intelektu. [Theory and practice of labor training of students with disorders of the musculoskeletal system and intelligence]. Monohrafiia. Kyiv: Symonenko O.I. 344 s. [in Ukrainian].

УДК [373.5.016:004]:373-056.2/.3

Вікторія Слюсаренко,

вчителька інформатики та фізики

pretty.slyusarenko@gmail.com

ORCID 0009-0007-8284-7123

Viktoriia Sliusarenko,

teacher of computer science and physics,

Municipal Educational Institution

КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я»

Дніпропетровської ОР»

м. Кривий Ріг, Україна

«Kryvyi Rih Special School «Syziria»

Dnipropetrovsk Regional Council,

Kryvyi Rih, Ukraine

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В 8-10 КЛАСАХ**

**FEATURES OF DEVELOPING
INFORMATIONAL COMPETENCE
IN STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS DURING 8-10 GRADES**